



Основні тенденції та особливості кредитної політики комерційних банків

Надія Володимирівна Рогожнікова,
старший викладач кафедри фінансів
Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Розглядається сутність та особливість формування і реалізації кредитної політики комерційного банку. Аналізуються структура і динаміка кредитів, наданих банками в посткризовий період. Виявлено проблеми, що виникли у процесі кредитування, та доведено їх вплив на розвиток економіки України.

Ключові слова: комерційні банки, кредити, кредитна політика, кредитний портфель, кредитні операції, ризики, кредитна заявка, кредитний менеджер, прибуток, кредитний комітет, кредитний моніторинг.

Постановка проблеми. Основним пріоритетом державної соціально-економічної політики є забезпечення високих і стійких темпів економічного зростання. Досягнення цього завдання неможливе без підвищення ролі банківського сектору в економіці, ефективного виконання банківською системою завдання задоволення фінансових потреб реальної економіки. При цьому динаміка розвитку банківського сектору значною мірою залежить від стану правового середовища, інвестицій, ділового клімату, податкових умов, удосконалення регулювання банківської діяльності та системи банківського нагляду, ефективності функціонування системи страхування вкладів, доступності кредитних ресурсів, у тому числі зовнішніх. В умовах глобальної економіки ці фактори набувають особливого значення, що підтвердила світова фінансова криза, яка торкнулась економіки України. У цих умовах загострилась і проблема недостатності кредитування реальної економіки.

У сучасному економічному житті України спостерігається стійка тенденція зростання ролі комерційних банків. Ефективне кредитування на нинішній день – одне з найважливіших і найактуальніших завдань банківської системи України. Ринкова трансформація національної економіки відкрила новий етап у розвитку кредитної справи. У зв'язку з цим гостро постала проблема наукового осмислення нових явищ у сфері кредитування, розуміння їхнього змісту, природи і сутності, розроблення ефективних схем і технологій кредитного процесу та їх використання на практиці. Базу для всього процесу кредитування, його об'єктивні параметри та особливості створює і визначає кредитна політика комерційного банку.

Актуальність дослідження кредитної політики банків, як особливого об'єкта, підтверджується сучасними тенденціями розвитку економіки країни.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Дослідження сутності та сучасних тенденцій у формуванні і реалізації кредитної політики знайшли відображення в роботах закордонних і вітчизняних науковців: І. Балабанова, Г. Панової, О. Лаврушина, О. Барановського, В. Міщенко, А. Мороза, Т. Смолженко, О. Васюренка, В. Віглинського, Я. Наконечного, О. Пернарівського, І. Пещанської, Л. Примостки та інших.

Метою статті є уточнення сутності, етапів формування, реалізації та аналіз сучасного стану кредитної політики комерційних банків в Україні.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Кредитну політику комерційного банку (у широкому розумінні) слід розглядати як комплекс дій та заходів, що здійснюються комерційним банком у сфері кредитної справи з метою вирішення стратегічних і тактичних завдань, на основі макроекономічних, мікроекономічних, регіональних та галузевих чинників, з оптимізації дохідності кредитних операцій і кредитного ризику. У вузькому розумінні її доцільно представляти як обов'язковий документ, що має конфіденційний характер і містить перелік правил із ведення кредитної справи банку, які виконуються протягом одного року, а потім переглядаються кредитним комітетом.

Визначення елементів ускладнюється наявністю специфічних ознак кредитної політики:

1) кожний банк самостійно розробляє кредитну політику, яка відповідає особливостям його діяльності й базується на законодавчо-нормативній документації зовнішнього і внутрішнього походження (має суто індивідуальний підхід);

2) базується на результатах аналізу факторів макроекономічного, мікроекономічного, регіонального і галузевого характеру;

3) ураховує суб'єктивні сторони функціонування банку відповідно до загальної ринкової стратегії, що є основою організації процесу банківської установи.

Однак проблеми з визначення елементів і цілісного підходу при формуванні та реалізації кредитної політики привертають фінансових фахівців у рамках адаптивності для кожного банку за наявності гострої конкуренції.

Кредитна політика визначає стандарти, параметри і процедури, якими користуються банківські робітники з надання, оформлення та управління кредитами. Сукупність елементів кредитної політики найбільш точно представила І. Пещанська, беручи за основу три рівні ведення кредитної справи:

- 1) попередня робота з видання кредитів;
- 2) оформлення кредиту;
- 3) управління кредитом [4, с. 119].

Але реалізація кредитної політики сучасними комерційними банками здійснюється у два етапи:



а) попередня робота з видання і оформлення кредитів;

б) управління кредитом.

Ці зміни були породжені гострою конкуренцією, тому виявляється необхідність зменшення часу з першого контакту позичальника до винесення рішення банківською установою з видачі кредиту.

Правильна організація банківського кредитування, розроблення ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями, належне забезпечення його оперативною та достовірною обліковою інформацією виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості комерційних банків. З метою забезпечення організації ефективної кредитної діяльності комерційні банки розробляють власну внутрішню кредитну політику і впроваджують практичні механізми її реалізації. Саме тому одним із найважливіших завдань управління кредитною діяльністю є формування та аналіз кредитного портфеля комерційного банку.

Розробка кредитної політики особливо важлива в умовах адаптування банків до складних і постійно змінних умов ринкового реформування економіки та особливостей поведінки світової економічної і фінансової криз.

Усі важливі рішення в банках потребують, щоби метою його політики було підтримання оптимальних співвідношень між кредитами, депозитами та іншими зобов'язаннями і власним капіталом. Тому правильна кредитна політика здатна підвищити якість кредитів і, звісно, фінансовий стан банку. Усе вищезазначене підкреслює необхідність кредитної політики в роботі банків, і значною мірою при переході до ринкових умов, коли банки націлені на першокласних і багатих клієнтів, які кількісно та якісно не можуть забезпечити всю банківську систему.

Стратегія кредитної політики повинна включати в себе пріоритети, принципи і цілі конкретного банку на кредитному ринку. Вона визначається, перш за все, вибором клієнтів, по-друге, нормами і правилами, які регламентують практичну діяльність банківського персоналу, і, по-третє, компетентністю керівництва банку і рівнем кваліфікації персоналу, який займається питанням кредитування. Тактика кредитної політики охоплює конкретні інструментарії, які використовуються окремим банком для реалізації його стратегічних цілей при здійсненні кредитних операцій, напрямки їх удосконалення, порядок організації кредитного процесу. Таким чином, кредитна політика створює необхідні загальні передумови ефективної роботи персоналу кредитного підрозділу банку, зменшує ймовірність помилок і прийняття нерациональних рішень.

Основним елементом кредитної політики щодо стратегії є правильна постановка її цілей. Цілі кредитної політики банку визначаються виходячи зі стратегічних цілей банку.

Система основних цілей кредитної політики комерційного банку в сучасних умовах повинна включати:

- забезпечення максимального рівня доходності кредитного портфеля та акціонерного капіталу комерційного банку за мінімального рівня ризику;

- підтримання оптимального співвідношення між кредитами, депозитами та іншими зобов'язаннями і власним капіталом банку;
- забезпечення фінансової стійкості комерційного банку у процесі здійснення кредитної діяльності;
- забезпечення зваженого та оптимального використання кредитних ресурсів;
- досягнення оптимального балансу між зростанням обсягу «кредитного портфеля» і темпами поліпшення його якості;
- розширення клієнтської бази шляхом надання кредитних послуг високої якості;
- збереження високого рівня довіри юридичних і фізичних осіб до комерційного банку шляхом своєчасного і повного виконання своїх зобов'язань перед вкладниками та акціонерами.

Кредитна політика являє собою систему заходів, спрямованих на встановлення пріоритетів розвитку кредитних відносин, раціональну організацію та управління процесом кредитування різних категорій позичальників з метою забезпечення високої рентабельності і мінімізації кредитного ризику.

Кредитна політика встановлює загальні напрями прийняття конкретних рішень щодо вибору надійних позичальників, обсягів і строків кредиту і включає такі елементи:

- 1) умови кредитних угод (поєднання встановлених строків кредиту і ставки відсотка);
- 2) стандарти кредитоспроможності (вимоги до фінансової стійкості клієнтів);
- 3) способи забезпечення виконання кредитних зобов'язань (застосовується щодо клієнтів, які мають прострочену заборгованість).

Процес прийняття рішення з питання кредитування складається з кількох основних етапів, на кожному з яких уточнюються характеристики позички, способи її видачі, використання і погашення:

- 1) попередній розгляд кредитної заявки і співбесіда з позичальником;
- 2) аналіз кредитоспроможності і платоспроможності позичальника, оцінка забезпечення;
- 3) прийняття остаточного рішення про кредитування кредитним комітетом банку;
- 4) оформлення документів, що регулюють взаємини банку і позичальника;
- 5) видача кредиту;
- 6) кредитний моніторинг.

Попередній розгляд заявки клієнта на надання кредиту (гарантії) здійснюється протягом 1–2 робочих днів з моменту звернення в банк. Кредитний працівник надає необхідну інформацію щодо умов кредитування в банку, а клієнт пояснює сутність, історію і перспективу своєї справи (якщо він – юридична особа) або на що він збирається витратити суму грошей, узятую в кредит, і з яких джерел зможе надалі оплатити суму кредиту з нарахованими на нього відсотками. На цьому етапі банк приймає рішення про принципову можливість надання кредиту.

При цьому банком з'ясовуються:



1) серйозність, надійність і кредитоспроможність позичальника, його репутація як можливого партнера по бізнесу;

2) обґрунтованість необхідного кредиту і ступінь забезпеченості його повернення;

3) відповідність кредитної пропозиції кредитній політиці банку і структурі формування його кредитного портфеля.

За відповідності умов кредитного продукту кредитній політиці банку і базовим вимогам до клієнта прикріплюється кредитний менеджер, який зв'язується з ним для більш детального розгляду представленого проекту кредитування. Майбутньому позичальникові необхідно підготувати і подати банку кредитну заявку, а також супровідні документи, які зажадає банк.

Необхідні консультації і підготовки інформації проводять працівники кредитного управління.

Детальний аналіз проекту кредитування здійснюється протягом 5–10 робочих днів за умови прийняття позитивного рішення за результатами попереднього розгляду заявки, а також наявності всього комплексу необхідних документів.

На цьому етапі банк проводить аналіз кредитоспроможності позичальника, який виконується у три етапи:

1) розрахунок основних (об'єктивних) показників, які характеризують фінансовий стан позичальника;

2) визначення додаткових (суб'єктивних) показників;

3) аналіз кредитоспроможності позичальника.

На підставі наданої від клієнта інформації, що міститься в пакеті документів, кредитний менеджер відділу попереднього аналізу та моніторингу готує висновки на кредитний комітет, залучаючи інші служби банку, у тому числі юридичний відділ, уповноважених експертів банку, а також за потреби інші підрозділи банку. Обов'язковими умовами в ході підготовки висновку щодо юридичної особи є:

1) виїзд кредитного працівника до місцезнаходження об'єкта, що кредитується;

2) виїзд кредитного працівника спільно з експертами банку за місцезнаходженням предмета застави;

3) залучення незалежних компаній для проведення оцінки предмета застави.

Пропоновані умови кредитування перед винесенням на кредитний комітет узгоджуються із заявником на отримання кредиту. Остаточне рішення про надання кредиту, видачі гарантії, зміну умов кредитного договору або відхилення заявки приймає кредитний комітет.

У разі прийняття кредитним комітетом негативного рішення щодо надання кредиту банк направляє мотивовану відмову в наданні кредиту (гарантії) або пропозицію про зміну будь-яких умов.

Важливим етапом кредитування після прийняття банком позитивного рішення про фінансування є оформлення документів, що регулюють взаємовідносини сторін. До них можна віднести:

1) кредитний договір;

2) договір застави;

3) договір поруки (третьої особи);

4) гарантійний лист (третьої особи);

5) договір цесії;

6) інший договір.

Видача кредиту здійснюється після виконання позичальником певних умов, обумовлених у кредитному договорі, шляхом відкриття клієнтові позичкового рахунку та перерахування грошових коштів на його розрахунковий (поточний) рахунок при наданні платіжних доручень відповідно до суми і цілі використання кредиту.

Заключним етапом процесу кредитування є подальший контроль за виконанням ходу кредитного проекту, проведення кредитного моніторингу.

Забезпечення ефективності та надійності здійснення кредитних операцій вимагає від комерційного банку організації постійного моніторингу всіх стадій реалізації кредитного процесу. Проведення моніторингу кредиту починається відразу після надання позики клієнтові (отримання ним позики). Основна мета, яку ставить банк при здійсненні контролю за ходом кредитних операцій, полягає в налагодженні ефективної організації кредитного процесу і пошуку досконаліших механізмів кредитування.

Банківський контроль та управління кредитним процесом – необхідна передумова оптимізації системи організації кредитування в комерційних банках.

У процесі контролю за кредитними операціями особливу увагу банк повинен приділяти таким проблемам:

1) дотримання принципів кредитування (цільової спрямованості, забезпеченості, терміновості);

2) виявлення проблемних кредитів і розроблення заходів із ліквідації заборгованості;

3) аналіз якості та структури кредитного портфеля банку в цілому;

4) контроль кредитного ризику;

5) моніторинг кредитного ринку і розроблення заходів щодо розширення участі в ньому банку тощо.

Вимога щодо своєчасності і повноти погашення кредиту невіддільна від питання постійного контролю за розміром і якістю отриманого забезпечення. Банк здійснює контроль за цільовим використанням кредиту. За невиконання або неналежне виконання прийнятих на себе згідно із кредитним договором зобов'язань винна сторона відшкодовує іншій стороні всі заподіяні останній у зв'язку з цим збитки, а також сплачує штрафи, пеню, неустойки, передбачені умовами кредитного договору [14, с. 69].

Кредитування було і залишається основним джерелом прибутку комерційного банку.

На початок 2013 року залишки за кредитами, наданими резидентам банками України, становили 815 142 млн грн, що більше на 1,7% у річному обчисленні. Динаміку кредитування в посткризовий період представлено на рис.

У 2013 році банки продовжують нарощувати обсяги кредитування. Основним позичальником залишаються нефінансові корпорації. Так, станом на 01.05.2013 залишки за кредитами сектору нефінансових корпорацій за рік збільшились на 5,9%, частка яких становить 74,3%. Найбільше зросли залишки кредитів строком від одного до п'яти років у національній валюті.



Рис. Структура і динаміка кредитів, наданих резидентам, за секторами економіки

Примітка. Складено за офіційними даними Національного банку України [9]

Залишки за кредитами домашніх господарств у цілому за рік зменшились на 1,9%, у тому числі за кредитами строком більше ніж на п'ять років – на 15,6% і,

навпаки, зросли залишки за короткостроковими кредитами на 30,6% [9].

Аналітики зазначають, що довгострокові кредити виступають головним драйвером розвитку економіки та індикатором довіри банківських установ до позичальників.

Кредитування банками України в посткризовий період здійснювалось переважно в національній валюті, що сприяло дедоларизації економіки.

Висновки. На сучасному етапі одну з найважливіших ролей у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств і потреб населення.

Правильна організація процесу банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями виступають основою фінансової стабільності і ринкової стійкості комерційних банків. Кредитна політика комерційного банку окреслює коло ключових цілей і завдань банківської діяльності, визначає конкретні прийоми, способи і методи її реалізації з метою максимізації доходності кредитних операцій та досягнення прийняттого рівня ризиків банківської діяльності у сфері кредитування.

Список використаної літератури

1. Балабанов И. Т. Банковское дело. – СПб.: Питер, 2001. – 304 с.
2. Банківські операції: Підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. А. М. Мороза. – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.
3. Банковские операции / Под ред. О. И. Лаврушина. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 208 с.
4. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: Монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 754 с.
5. Бюлетень Національного банку України. – 2012. – № 10.
6. Волохов В. І. Оцінка ефективності кредитної діяльності банків // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 115–124.
7. Ілляшенко С. Кредитні ризики та створення резервів для їх покриття // Вісник НБУ. – 1997. – № 4. – С. 39–41.
8. Кредитування і контроль: Навч. посібник / Т. С. Смовженко, Р. Р. Коцовська, В. М. Крупський, В. С. Хім'як. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 135 с.
9. Офіційний сайт Національного банку України // www.bank.gov.ua.
10. Панова Г. С. Кредитная политика коммерческого банка. – М.: ИКЦ «ДИС», 1997. – 464 с.
11. Подік С. М., Ігнатенко В. І. Банківська справа: теорія і практика: Навч. посіб. / Національний ун-т харчових технологій; Сергій Михайлович Подік (ред.). – К.: Фада, ЛТД, 2007. – 642 с.
12. Розвиток банківської системи України: Монографія / За ред. д-ра екон. наук О. І. Барановського. – К.: Ін.-т екон. та прогнозув., 2008. – 584 с.

Summary. In article discusses the nature and feature formulation and implementation of monetary policy of a commercial bank. Analyzes the structure and dynamics of loans to banks in post-crisis periods. The problems arising in the process of lending and proved their impact on the economy of Ukraine.

Keywords: commercial banks, loans, credit policy, loan portfolio, credit transactions, risk, credit application, credit manager, profit, credit committee, credit monitoring.